ISBN 978-80-557-1282-6

Andrea Klimková OŠETROVATEĽSKÁ ETIKA: TEÓRIA, PRAX, PORADENSTVO

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

2017

Andrea Klimková

OŠETROVATEĽSKÁ ETIKA: TEÓRIA, PRAX, PORADENSTVO

BELIANUM

Ošetrovateľská etika: teória, prax, poradenstvo

BELIANUM

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
Filozofická fakulta
Katedra etiky a aplikovanej etiky

Schválila:

Edičná komisia Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici

Autorka: **PhDr. Andrea Klimková, PhD.**

Recenzenti**:** **prof. PhDr. Daniela Fobelová, PhD.**
doc. PhDr. Tatiana Rapčíková, PhD.
doc. PhDr. Ľubov Vladyková, PhD.

© 2017 BELIANUM, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak reprodukovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku zodpovedá autorka.

ISBN 978-80-557-1282-6

OBSAH

Ako pracovať s vysokoškolskou učebnicou

Úvodné poznámky a náčrt problému: *Ošetrovateľská etika a profesionálne poradenstvo v etike?*

I Teoretické východiská ošetrovateľskej etiky

1. Súčasná ošetrovateľská etika (17)
2. Historické a teoretické východiská ošetrovateľskej etiky (37)
3. Etické otázky koncepčných modelov ošetrovateľstva (55)
4. Ošetrovateľská prax: nástroje, aktéri, inštitúcie (69)

II Profesionálne poradenstvo v etike a ošetrovateľská prax

5. Od tradičnej k integrovanej etike v zdravotníctve (84)
6. Etická konzultácia (nielen) v ošetrovateľskej praxi (96)
7. Etické rozhodovanie a vybrané etické teórie (106)
8. Kvalita ošetrovateľskej starostlivosti: supervízia, ošetrovateľský a etický audit (117)

III Aktuálne (vybrané) problémy ošetrovateľskej etiky

9. Transkultúrne ošetrovateľstvo (125)
10. Kvalita života a dobrý život (133)
11. Prípadovosť v ošetrovateľskej etike (145)

Namiesto záveru: *o dobrej praxi ošetrovateľstva*

Glosár odborných pojmov

Literatúra

Zoznam obrázkov a tabuliek

1. Etické rozhodovanie v klinickej praxi 35
2. Metaparadigma ošetrovateľstva 58
3. Základné časti koncepčných modelov 62
4. Hlavné jednotky koncepčných modelov 63
5. Štruktúra teórie podľa Dorothy E. Oremovej 67
6. Dynamický kontext ošetrovateľstva 72
7. Miesto profesijnej identity podľa Ondriašovej 80
8. Sféry pôsobenia etiky integrovaného typu 90

Mojim rodičom

„Človek má svoju inherentnú hodnotu a dôstojnosť preto, že je človekom. Nemôže ju stratiť vďaka chorobe/nemoci“
(Munzarová 2005)

„Nové problémy multidisciplinárnej povahy si vyžadujú nové, eticky primerané riešenia, ktoré sú výsledkom spoločných rozhodnutí epistemických komunít“
(Fobel, 2016)

Ako pracovať s vysokoškolskou učebnicou

Publikácia *Ošetrovateľská etika: teória, prax, poradenstvo*, koncipovaná ako vysokoškolská učebnica, určená študentom a študentkám etiky a aplikovanej etiky, v troch moduloch špecificky systematizuje a reflektuje súčasnú ošetrovateľskú etiku ako inherentnú súčasť etiky zdravotnej starostlivosti. Ošetrovateľskú etiku skúmame novým spôsobom - optikou aplikovanej etiky, v intenciách jej poslania v praxi, tzn. etiky ako odbornej a profesionálnej poradenskej činnosti. O poslaní a úlohách etických poradcov a konzultantov sa v odbornej komunite aplikovaných etikov, v odbornej literatúre diskutuje už pomerne dlho, a to nielen v zahraničí. Na Slovensku sa títo špecialisti pripravujú a odborne profilujú na katedrách etiky a aplikovanej etiky (už takmer dve desaťročia).

Vysokoškolská učebnica ponúka aplikovaným etikom potrebnú teoretickú bázu ošetrovateľskej etiky, hodnotové a metodologické inštrumentárium, aj reálie ošetrovateľskej teórie a praxe, kľúčové pre ošetrovateľskú etiku. Novým prístupom v etike je inovatívny model ošetrovateľskej etiky ako profesijnej etiky *Integrovaného typu*. Integrovaný prístup sa v zahraničí kreuje od konca dvadsiateho storočia a je prechodom od tradičnej ošetrovateľskej etiky k etike zdravotníctva nového typu, k organickému syntetizujúcemu prepojeniu, ktorý subsumuje tri dôležité súčasti: *etické vedenie, preventívnu etiku a etické konzultácie*. Je otvoreným poľom viacerých metodologických prístupov, saturuje podnety súčasnej profesijnej etiky, zdravotníckej etiky, organizačnej etiky a zamestnaneckej etiky. Súčasne stavia pred akademickú obec a odborníkov z praxe nové metodologické výzvy, keďže je potrebné kriticky reflektovať tento koncept a empiricky ho overovať v praxi. Situuje ošetrovateľskú etiku, jej aktérov do rôznych rovín: organizačnej, systémovej, analyzuje morálnych aktérov aj vzťahy v ošetrovateľskej praxi v celom zložito štruktúrovanom *matrixe rovín* (vertikálnych, aj horizontálnych). Zjednodušene povedané, neredukuje ošetrovateľskú etiku len na deontológiu (povinnosti sestry, etický kódex), či etický inidividualizmus/subjektivizmus (charakter a cnosti sestry).

Štúdium a práca s učebnicou poskytne študentom aplikovanej etiky teóriu a predpoklady pre realizáciu etickej expertízy v ošetrovateľskej praxi, v organizáciách (zdravotníckych zariadeniach); pochopenie rôznorodých morálnych perspektív a etických problémov ošetrovateľstva a ošetrovateľskej etiky, ktorá je špecifickým a konkrétnym typom profesijnej etiky.

Učebnicou a jej kapitolami prechádza niekoľko formálnych línií a čŕt: (1.) epistemologická a metodologická línia: *epistemologická* nasycuje obsah učebnice kognitívnou teoretickou bázou ošetrovateľstva a ošetrovateľskej etiky,

paradigiem v ošetrovateľskej etike a deskriptívnym etickým obsahom z ošetrovateľskej praxe, tvorí kurikulárny rámec; *metodologická* línia naviguje študenta k spôsobom a stratégiám, ku špecifickým metódam ako pracovať s textom, akým spôsobom spracovávať teóriu ošetrovateľstva a ošetrovateľskej etiky. Uvedené rozhranie oboch línií rozvíja u študentov aplikovanej etiky **epistemickú odbornosť**[1]. Prakticko-konatívna línia (2.) v učebnici rozvíja u študenta performatívne kompetencie, tzv. **performatívnu odbornosť**[2]**.** Pre účinné a seriózne pôsobenie odborníka na etiku v zdravotníckej praxi (ošetrovateľskej praxi) je dôležité, aby teoreticky zvládal a nadobudol poznatky z najnovších noriem platných pre túto oblasť praxe a súčasne, aby pochopil fungovanie zdravotníctva ako systému, bral do úvahy dynamický kontext ošetrovateľstva. Aj preto je v učebnici pozornosť venovaná jedenástim vybraným témam, usporiadaných do **troch modulov**, z ktorých každý modul tvorí určitý tematický celok.

Prvý modul učebnice nazvaný *Teoretické východiská ošetrovateľskej etiky*, v štyroch na seba nadväzujúcich kapitolách vymedzuje súčasnú ošetrovateľskú etiku (nielen) na Slovensku, jej paradigmatické rámce a teoretické východiská. Po jeho zvládnutí študent/študentka pochopí predmet, ciele a úlohy ošetrovateľskej etiky, koncepčné modely ošetrovateľstva, ktoré sú pre aplikovaných etikov dôležité ako metaparadigma ošetrovateľstva, aj dynamický kontext ošetrovateľstva determinujúci, ovplyvňujúci ošetrovateľskú prax.

Druhý modul učebnice *Ošetrovateľská etika a profesionálne poradenstvo v etike* ako sám názov predznamenáva upriamuje pozornosť na úlohy etikov – konzultantov v konkrétnej praxi ošetrovateľstva, reflektuje dynamický kontext ošetrovateľstva optikou organizačnej etiky. Novým trendom v ošetrovateľskej etike môže byť *model integrovanej etiky zdravotnej starostlivosti*, v ktorom *etické vedenie, etické konzultácie, preventívna etika* sú etickými nástrojmi v rukách externého, alebo interného etického poradcu/konzultanta, alebo etického tímu napríklad z centra etického poradenstva, či etickej komisie príslušnej zdravotníckej inštitúcie. Študent dostáva odpovede na otázky, aký *performatívny model* potrebuje pre svoje odborné pôsobenie etika (konzultanta pre etiku) v ošetrovateľskej praxi? Aké odborné znalosti, odborné zručnosti a kompetencie potrebuje pre výkon etickej konzultácie a poradenstva? Ako môže používať koncept a prístup ***CASES*** (2015) etickej konzultácie v zdravotníckom

[1] Podľa B. Weinsteina (1994), aj P. Fobela (2011) hovoríme v zásade o dvoch úrovniach etickej odbornosti experta: odbornosť, ktorá súvisí s tým, čo má vedieť sa nazýva *epistemická odbornosť.* Ako uvádza Pavel Fobel, môžeme hovoriť o troch oblastiach epistemických odborných vedomostí: odborné znalosti z deskriptívnej etiky, odborné znalosti z metaetiky, odborné znalosti z normatívnej etiky (Fobel, 2013, s. 24).

[2] Bližšie pozri: FOBEL, P. 2013. Profesionalizmus v etickom poradenstve. In FOBEL, P. a kol. Organizačná etika a profesionálne etické poradenstvo. Žiar nad Hronom – Banská Bystrica, 2013.

zariadení. Otázky, ktoré sa vynárajú pred etikmi sú hľadaním rovnováhy medzi normatívnym a empirickým, medzi teóriou profesijnej etiky a morálnou praxou ošetrovateľstva ako súčasti zdravotníckej starostlivosti v zložitej, horizontálne a vertikálne štruktúrovanej zdravotníckej praxe.

Tretí modul učebnice *Vybrané problémy ošetrovateľskej etiky* sa venuje určitým problémových okruhom a otázkam, ktoré rezonujú v súčasnej ošetrovateľskej praxi: migrácii a transkultúrnemu ošetrovateľstvu, kvalite života pacienta a prípadovosti ako metóde v aplikovanej a profesijnej etike. Čo o nich potrebuje etik – špecialista vedieť, aby mohol eticky posudzovať, hodnotiť prax, prípady, aby bol schopný uplatňovať etické kritériá pri posudzovaní kvality, aby mohol realizovať etický audit, či konzultačnú a poradenskú činnosť?

Každá kapitola začína **Cieľom kapitoly** a **Úvodnými poznámkami**, alebo **Terminologickými poznámkami**, ktoré vstupujúc do príslušnej kapitoly, formulujú jej problém a kontext a slúžia k rozvíjaniu morálnej imaginácie a etickej senzitivity študenta. Kapitoly sú štruktúrované do paragrafov, ktoré ich sprehľadňujú. Každá kapitola končí **Záverom**, ktorý poskytuje čitateľovi stručné resumé. Keďže sama som typ, ktorý vo svojom premýšľaní systematizuje a potrebuje spätnú väzbu, zaradila som v každej kapitole pre študentov **Otázky na zamyslenie** a **Literatúru na ďalšie štúdium**. Súčasťou kapitol sú v texte zakomponované paragrafy nazvané **Zopakujme si,** ako pomocný nástroj študenta, poskytujú mu ilustráciu medzipredmetových vzťahov, indície na poznatky, informácie, s ktorými sa stretol v iných disciplínach (napr. *Úvod do etiky, Profesijná etika, Organizačná etika, Medicínska etika a iné*). Vo viacerých kapitolách nájde študent paragrafy s ikonou **Zapamätajte si**, ktoré upozorňujú na dôležité informácie, fakty, poznatky. Niektoré z kapitol obsahujú aj mimoštruktúrny komponent, ponúkajúc zaujímavosti a rozširujúce učivo v paragrafoch **Viete, že...** Rozširujúce učivo v **Poznámkach pod čiarou** prehlbuje poznatky študentov, umožňuje diferencovať ich poznatky podľa ich zručností, výkonu a nadania, slúži na prehĺbenie poznatkov.

Som si vedomá, že jedna publikácia nemôže pokryť všetky aspekty konkrétnej disciplíny a predložená učebnica nemá sumarizujúci charakter. Predsa však, vkročili sme na konkrétne územie profesijnej etiky a súčasne *bioetického poradenstva*, preto verím, že vysokoškolská učebnica ošetrovateľskej etiky bude pre Vás, študentov – potenciálnych budúcich konzultantov a poradcov v etike inšpiráciou nielen na ceste za poznaním, ale aj návodom na praktické aktivity v konkrétnej praxi.

autorka

Názov: **Ošetrovateľská etika: teória, prax, poradenstvo**

Autor: PhDr. Andrea Klimková, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Daniela Fobelová, PhD.
doc. PhDr. Tatiana Rapčíková, PhD.
doc. PhDr. Ľubov Vladyková, PhD.

Vydanie: prvé

Jazyková korektúra: PhDr. Mária Kračunová

Náklad: 100

Rozsah: 178 strán

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2017

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta UMB

Tlač: Equilibria, s.r.o., Košice

ISBN 978-80-557-1282-6